

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

6. märts 2018*

Eelotsusetaotlus – Madalmaade Kuningriigi ning Tšehhi ja Slovaki Liitvabariigi vahel 1991. aastal sõlmitud kahepoolne investeerimisleping, mis Madalmaade Kuningriigi ja Slovaki Vabariigi vahel endiselt kehtib – Säte, mis võimaldab ühe lepingupoole investoril pöörduda vahekohtusse vaidluse korral teise lepingupoolega – Kooskõla ELTL artiklitega 18, 267 ja 344 – Mõiste „kohus“ – Liidu õiguse autonoomia

Kohtuasjas C-284/16,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Bundesgerichtshofi (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) 3. märtsi 2016. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 23. mail 2016, menetluses

Slowakische Republik

versus

Achmea BV,

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president K. Lenaerts, asepresident A. Tizzano (ettekandja), kodade presidendid M. Ilešič, L. Bay Larsen, T. von Danwitz, J. Malenovský ja E. Levits, kohtunikud E. Juhász, A. Borg Barthet, J.-C. Bonichot, F. Biltgen, K. Jürimäe, C. Lycourgos, M. Vilaras ja E. Regan,

kohtujurist: M. Wathelet,

kohtusekretär: ametnik K. Malacek,

arvestades kirjalikku menetlust ja 19. juuni 2017. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- Slowakische Republik, esindajad: *solicitor* M. Burgstaller ja *Rechtsanwalt* K. Pörnbacher,
- Achmea BV, esindajad: *Rechtsanwalt* M. Leijten, *Rechtsanwalt* D. Maláčová, *Rechtsanwalt* H. Bälz, *Rechtsanwalt* R. Willer ja *advocaat* A. Marsman,
- Saksamaa valitsus, esindaja: T. Henze,
- Tšehhi valitsus, esindajad: M. Smolek, J. Vlácil ja M. Hedvábná,

* Kohtumenetluse keel: saksa.

- Eesti valitsus, esindajad: K. Kraavi-Käerdi ja N. Grünberg,
 - Kreeka valitsus, esindajad: S. Charitaki, S. Papaioannou ja G. Karipsiadis,
 - Hispaania valitsus, esindajad: S. Centeno Huerta ja A. Rubio González,
 - Prantsuse valitsus, esindajad: D. Colas ja D. Segoin,
 - Itaalia valitsus, esindaja: G. Palmieri, keda abistas *avvocato dello Stato* S. Fiorentino,
 - Küprose valitsus, esindajad: E. Symeonidou ja E. Zachariadou,
 - Läti valitsus, esindajad: I. Kucina ja G. Bambāne,
 - Ungari valitsus, esindajad: M. Z. Fehér ja G. Koós,
 - Madalmaade valitsus, esindajad: M. Bulterman ja J. Langer,
 - Austria valitsus, esindajad: C. Pesendorfer ja M. Klamert,
 - Poola valitsus, esindajad: B. Majczyna, L. Bosek, R. Szczech ja M. Cichomska,
 - Rumeenia valitsus, esindaja: R. H. Radu, keda abistasid *consilier* R. Mangu ja *consilier* E. Gane,
 - Soome valitsus, esindaja: S. Hartikainen,
 - Euroopa Komisjon, esindajad: T. Maxian Rusche, J. Baquero Cruz, L. Malferrari ja F. Erlbacher,
- olles 19. septembri 2017. aasta kohtuistungil ära kuulunud kohtujuristi ettepaneku, on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus käsitleb ELTL artiklite 18, 267 ja 344 tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud Slowakische Republik'i (Slovaki Vabariik) ja Achmea BV vahelises kohtuvaidluses, mis käsitleb 7. detsembri 2012. aasta otsust, mille tegi Madalmaade Kuningriigi ning Tšehhi ja Slovaki Liitvabariigi vahelises investeringute vastastikuse soodustamise ja kaitse lepingus (edaspidi „kahepoolne investeerimisleping“) ette nähtud vahekohus.

Õiguslik raamistik

Kahepoolne investeerimisleping

- 3 Kahepoolne investeerimisleping, mis sõlmiti 1991. aastal, jõustus 1. jaanuaril 1992. Lepingu artikli 3 lõike 1 kohaselt kohustusid lepingupoole tagama teise lepingupoole investorite investeringutele õiglase ja võrdse kohtlemise ning mitte takistama ebaõiglaste või diskrimineerivate meetmetega investeringute tegemist, haldamist, kasutamist, neilt tulu teenimist või nende realiseerimist. Kahepoolse investeerimislepingu artikli 4 kohaselt tagab kumbki lepingupool investeringuga seotud maksete, sealhulgas kasumi, intressi ja dividendi vabalt konverteeritavas vääringus vaba ülekandmise põhjendamatute piirangute või viivitusega.

4 Lepingu artiklis 8 on ette nähtud:

„1. Kõik lepingupoole ja teise lepingupoole investori vahelised vaidlused investori investeringu üle lahendatakse võimaluse korral kokkuleppel.

2. Käesolevaga lepingupoole nõustuvad, et vaidlus käesoleva artikli lõike 1 tähenduses, mida kuue kuu jooksul alates kuupäevast, mil üks vaidluse pooltest on nõudnud selle lahendamist kokkuleppel, ei ole lahendatud kokkuleppel, esitatakse lahendamiseks vahekohtule.

3. Käesoleva artikli lõikes 2 osutatud vahekohus asutatakse iga juhtumi jaoks järgmiselt: kumbki vaidluse pool nimetab ühe vahekohtuniku ja selliselt nimetatud mõlemad vahekohtunikud valivad koos kohtu presidendiks kolmanda vahekohtuniku, kes on kolmanda riigi kodanik. Kumbki vaidluse pool nimetab oma vahekohtuniku kahe kuu jooksul alates kuupäevast, mil investor teatas teisele lepingupoolele oma otsusest esitada vaidlus vahekohtule, ja president nimetatakse kolme kuu jooksul alates samast kuupäevast.

4. Kui neid isikuid ei ole eespool nimetatud tähtaja jooksul nimetatud, võib kumbki vaidluse pool paluda Stockholmi Kaubanduskoja Arbitraažiinstituudi presidendil vajalikud isikud ise nimetada. Kui president on ühe lepingupoole kodanik või kui tal ei ole võimalik nimetatud ülesannet täita muul põhjusel, palutakse vajalikud isikud nimetada asepresidendil. Kui asepresident on ühe lepingupoole kodanik või ka temal ei ole seda ülesannet võimalik täita, palutakse vajalikud isikud nimetada arbitraažiinstituudi kõige vanemal liikmel, kes ei ole ühe lepingupoole kodanik.

5. Vahekohus kehtestab oma kodukorra vastavalt ÜRO Rahvusvahelise Kaubandusõiguse Komisjoni vahekohtu (Uncitral) reglemendile.

6. Vahekohus mõistab õigust õigusnormide alusel, võttes arvesse eelkõige, aga mitte ainult:

- asjaomase lepingupoole kehtivat õigust;
- käesoleva lepingu sätteid ja kõiki muid lepingupooltevahelisi asjassepuutuvaid kokkuleppeid;
- investeerimist käsitlevate erilepingute sätteid;
- rahvusvahelise õiguse üldpõhimõtteid.

7. Kohus teeb otsuse häälteenamusega; tema otsus on lõplik ja vaidluse pooltele siduv.“

Saksa õigus

- 5 Tsiviilkohtumenetluse seadustiku (Zivilprozessordnung) § 1059 lõike 2 kohaselt võib vahekohtuotsuse tühistada üksnes juhul, kui on tuvastatud, et esineb üks selles sättes nimetatud tühistamispõhjustest, mille hulka kuuluvad vahekohtu kokkuleppe tühisus tulenevalt seadusest, mille kohaldamises on pooled kokku leppinud, ja vahekohtuotsuse tunnustamise või täitmise vastuolo avaliku korraga.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

- 6 Slovaki Vabariik võttis 1. jaanuaril 1993 Tšehhi ja Slovaki Liitvabariigi õigusjärglasena üle viimase õigused ja kohustused, mis tulenevad kahepoolsest investeerimislepingust, ja ühines 1. mail 2004 Euroopa Liiduga.

- 7 Slovaki Vabariik avas oma tervishoiusüsteemi reformi raames 2004. aastal Slovaki turu eraravikindlustusteenuseid pakkuvatele kodu- ja välismaistele ettevõtjatele. Ühte Madalmaade kindlustuskontserni kuuluv ettevõtja Achmea asutas pärast ravikindlustusseltsi tegevusloa saamist Slovakkias tütaretevõtja, mille kapitali ta tegi sissemaks ja mille kaudu ta pakkus eraravikindlustusteenuseid Slovaki turul.
- 8 Slovaki Vabariik võttis 2006. aastal oma eraravikindlustusturu liberaliseerimise otsuse osaliselt tagasi. Täpsemalt keelas ta 25. oktoobri 2007. aasta seadusega eraravikindlustustegevusega teenitud kasumi jaotamise. Kuna Ústavný súd Slovenskej republiky (Slovaki Vabariigi konstitutsioonikohus) otsustas 26. jaanuari 2011. aasta kohtuotsusega, et see keeld on Slovakkia põhiseadusega vastuolus, andis Slovaki Vabariik 1. augustil 2011 jõustunud seadusega taas loa kõnealust kasumit jaotada.
- 9 Kuna Achmea leidis, et Slovaki Vabariigi seadusandlikud meetmed tekitasid talle kahju, algatas ta 2008. aasta oktoobris selle liikmesriigi vastu kahepoolse investeerimislepingu artikli 8 alusel vahekohtumenetluse.
- 10 Kuna vahekohtu kohaks valiti Frankfurt (Saksamaa), on kõnealuse vahekohtumenetluse suhtes kohaldatav Saksa õigus.
- 11 Slovaki Vabariik esitas vahekohtumenetluses vahekohtu pädevuse puudumise vastuväite. Ta väitis sellega seoses, et tema liiduga ühinemise tõttu on kahepoolse investeerimislepingu artikli 8 lõikes 2 ette nähtud vahekohtu poole pöördumine liidu õigusega vastuolus. Vahekohus lükkas oma 26. oktoobri 2010. aasta vaheotsusega vastuväite tagasi. Tühistamisnõuded, mis Slovaki Vabariik selle otsuse peale esimeses astmes ja apellatsioonistmes Saksamaa kohtutele esitas, jäeti rahuldamata.
- 12 Vahekohus mõistis 7. detsembri 2012. aasta otsusega Slovaki Vabariigilt Achmea kasuks välja kahjuhüvitise põhisummas 22,1 miljonit eurot. Slovaki Vabariik esitas vahekohtuotsuse peale tühistamishagi Oberlandesgericht Frankfurt am Main'ile (liidumaa kõrgeim üldkohus Frankfurdis, Saksamaa). Kuna see kohus otsustas jätta hagi rahuldamata, kaebas Slovaki Vabariik otsuse edasi Bundesgerichtshofile (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus).
- 13 Eelotsusetaotluse esitanud kohus tuletab meelde, et alates Slovaki Vabariigi liiduga ühinemisest 1. mail 2004 on kahepoolne investeerimisleping liikmesriikidevaheline leping, mistõttu normide kollisiooni korral prevaleerivad liidu õigusnormid nende reguleeritavates valdkondades kahepoolse investeerimislepingu sätete üle.
- 14 Sellega seoses väljendas Slovaki Vabariik kahtlusi, kas kahepoolse investeerimislepingu artiklis 8 sisalduv vahekohtuklausel on kooskõlas ELTL artiklitega 18, 267 ja 344. Kuigi eelotsusetaotluse esitanud kohtul selliseid kahtlusi ei ole, leidis ta siiski, et kuna Euroopa Kohus ei ole veel kõnealuste küsimuste kohta otsust teinud ning kuna need küsimused on märkimisväärse tähtsusega paljude kahepoolsete investeerimislepingute tõttu, mis veel liikmesriikide vahel kehtivad ja mis sisaldavad sarnast vahekohtuklauslit, on vaja tema menetluses oleva asja lahendamiseks esitada Euroopa Kohtule käesolev eelotsusetaotlus.
- 15 Esiteks kahtleb eelotsusetaotluse esitanud kohus juba ELTL artikli 344 kohaldatavuses. Kõigepealt nähtub tema hinnangul kõnealuse sätte esimest ja eesmärgist, et kuigi see ei ilmne sätte sõnastusest selgelt, ei puuduta see eraõigusliku isiku ja liikmesriigi vahelisi vaidlusi.
- 16 Peale selle käsitleb ELTL artikkel 344 ainult aluslepingute tõlgendamise ja kohaldamisega seotud vaidlusi. Põhikohtuasjas aga sellise vaidlusega tegemist ei ole, kuna 7. detsembri 2012. aasta vahekohtuotsus tehti ainult kahepoolse investeerimislepingu alusel.

- 17 Lõpuks on ELTL artikli 344 eesmärk tagada aluslepingutega kehtestatud pädevuse jaotuse kord ja seega liidu õigussüsteemi autonoomia, mille järgimise tagab Euroopa Kohus, ning kõnealune artikkel on samal ajal selle lojaalsuskohustuse konkreetne avaldumisvorm, mis liikmesriikidel on ELL artikli 4 lõike 3 tähenduses Euroopa Kohtu ees. Sellegipoolest ei saa järeldada, et ELTL artikkel 344 kaitseb Euroopa Kohtu pädevust iga vaidluse korral, kus liidu õigust võidakse kohaldada või tõlgendada. Tegelikult kaitseb see sätte Euroopa Kohtu ainupädevust üksnes niivõrd, kui võrd liikmesriigid peavad Euroopa Kohtus kasutama aluslepingutes ette nähtud menetlusi. Sellist vaidlust, nagu on kõne all põhikohtuasjas, ei saa aga lahendada liidu kohtutes toimivas menetluses. Aluslepingutes ei ole nimelt ette nähtud ühtegi kohtumenetlust, mis võimaldaks sellisel investoril nagu Achmea liidu kohtutes tugineda talle kahepoolsest investeerimislepingust – nagu on kõne all põhikohtuasjas – tulenevale õigusele saada liikmesriigilt hüvitist.
- 18 Teiseks on eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkinud küsimus, kas ELTL artikliga 267 on vastuolus selline vahekohtuklausel, nagu on kõne all põhikohtuasjas.
- 19 Sellega seoses rõhutab ta kõigepealt, et vahekohtumenetlus iseenesest ei saa tagada liidu õiguse ühetaolist kohaldamist, mida ELTL artikliga 267 soovitakse saavutada. Kuigi kahepoolse investeerimislepingu artikli 8 lõike 6 kohaselt peaks vahekohus järgima liidu õigust ja kohaldama seda normide kollisiooni korral esmajärjekorras, ei ole tal siiski võimalik esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlust, kuna teda ei saa pidada ELTL artikli 267 tähenduses „kohtuks“.
- 20 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab seejärel, et liidu õiguse ühtset tõlgendamist võib käesoleval juhul siiski pidada tagatuks, kuna enne vahekohtuotsuse täitmist võib riigi kohus kontrollida vahekohtuotsuse kooskõla liidu õigusega ja vajaduse korral esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse. Peale selle nähtub tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 1059 lõike 2 punkti 2 alapunktist b, et vahekohtuotsuse tunnustamise või täitmise vastuolu avaliku korraga on üks sellise otsuse tühistamise alustest. Sarnaselt sellega, mida Euroopa Kohus on leidnud eraõiguslike isikute vahelisi vaidlusi lahendavate vahekohtuotsuste kohta, võib siseriiklike kohtute pädevus kontrollida vahekohtuotsust, mis puudutab eraõigusliku isiku ja liikmesriigi vahelist vaidlust, õiguspäraselt olla piiratud ainult liidu õiguse alusnormide rikkumistega. See asjaolu ei tohiks kaasa tuua seda, et niisugune vahekohtuklausel, nagu on kõne all põhikohtuasjas, on ELTL artikliga 267 vastuolus.
- 21 Eelotsusetaotluse esitanud kohus lisab lõpuks, et Euroopa Kohus on juba leidnud, et rahvusvaheline leping, milles on ette nähtud väljaspool liidu institutsioonilist ja õigusemõistmise raamistikku sellise erikohtu asutamine, mille ülesanne on tõlgendada ja kohaldada selle lepingu sätteid, on liidu õigusega kooskõlas, kui liidu õiguskorra autonoomiat ei kahjustata. Euroopa Kohus ei välistanud sellise kohtusüsteemi loomist, mille eesmärk oli sisuliselt lahendada kõnealuse rahvusvahelise lepingu sätete endi tõlgendamise või kohaldamisega seotud vaidlusi ja mis ei mõjutanud liikmesriikide kohtute pädevust liidu õiguse tõlgendamise ja kohaldamise alal ega ka nende kohtute õigust või isegi kohustust esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus. Põhikohtuasjas kõne all oleva vahekohtu ülesanne on just otsustada kahepoolse investeerimislepingu sätete rikkumise üle, kusjuures nende sätete tõlgendamisel peab ta arvestama liidu õiguse ja eelkõige sätetega, mis reguleerivad kapitali vaba liikumist.
- 22 Kolmandaks tõdeb eelotsusetaotluse esitanud kohus, et erinevalt Madalmaade või Slovaki investoritest ei ole teistest liikmesriikidest peale Madalmaade Kuningriigi ja Slovaki Vabariigi pärit investoritel võimalust pöörduda riigi kohtu asemel vahekohtusse ning see kujutab endast märkimisväärselt ebasoodsat olukorda, mida võib pidada ELTL artikliga 18 vastuolus olevaks diskrimineerimiseks. See, kui liidusisese kahepoolse lepinguga piiratakse eelise saajate ring lepinguosaliste liikmesriikide kodanikega, on diskrimineeriv siiski üksnes juhul, kui teiste liikmesriikide kodanikud, kes seda eelist ei saa, on objektiivselt sarnases olukorras. Käesoleval juhul see aga nii ei ole, kuna asjaolu, et vastastikused õigused ja kohustused kehtivad ainult isikutele, kes on pärit ühest lepinguosalisest liikmesriigist, on liikmesriikide vahel sõlmitud kahepoolsetele lepingutele omane tagajärg.

23 Eespool toodud kaalutlusi arvestades otsustas Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas ELTL artikliga 344 on vastuolus, kui kohaldatakse liidu liikmesriikide vahel sõlmitud kahepoolse investeerimislepingu (nn liidusisene kahepoolne investeerimisleping) sätet, mille kohaselt osalisriigi investor võib vaidluse korral, mis puudutab teises osalisriigis tehtud investeeringuid, algatada viimati mainitud riigi vastu vahekohtumenetluse, kui investeerimisleping on sõlmitud enne ühe osalisriigi ühinemist liiduga, kuid vahekohtumenetlus algatatakse alles pärast seda?

Juhul kui vastus esimesele küsimusele on eitav:

2. Kas sellise sätte kohaldamine on vastuolus ELTL artikliga 267?

Juhul kui vastus esimesele ja teisele küsimusele on eitav:

3. Kas sellise sätte kohaldamine on esimeses küsimuses kirjeldatud asjaoludel vastuolus ELTL artikli 18 esimese lõiguga?“

Suulise menetluse uuendamise taotlused

24 Pärast seda, kui kohtujurist oli 19. septembril 2017 oma ettepaneku esitanud, palusid Tšehhi, Ungari ja Poola valitsus vastavalt 3. novembril, 19. oktoobril ja 16. oktoobril 2017 Euroopa Kohtu kantseleisse esitatud dokumentidega suulise menetluse Euroopa Kohtu kodukorra artikli 83 alusel uuendada.

25 Valitsused põhjendasid oma taotlusi sellega, et nad ei nõustu kohtujuristi ettepanekuga.

26 Tuleb siiski meenutada, et esiteks ei ole Euroopa Liidu Kohtu põhikirjas ega Euroopa Kohtu kodukorras ette nähtud võimalust, et põhikirja artiklis 23 nimetatud huvitatud isikud saaksid esitada seisukohti vastuseks kohtujuristi ettepanekule (22. juuni 2017. aasta kohtuotsus Federatie Nederlandse Vakvereniging jt, C-126/16, EU:C:2017:489, punkt 30).

27 Teiseks on ELTL artikli 252 teise lõigu kohaselt kohtujuristi ülesanne avalikul kohtuistungil täiesti erapooletult ja sõltumatult teha põhjendatud ettepanekuid kohtuasjades, mis Euroopa Liidu Kohtu põhikirja kohaselt nõuavad tema osalust. Kohtujuristi ettepanek ega selleni jõudmiseks läbitud põhjenduskäik ei ole Euroopa Kohtule siduvad. Seetõttu ei saa asjaolu, et huvitatud isik ei nõustu kohtujuristi ettepanekuga, olenemata sellest, milliseid küsimusi selles analüüsiti, iseenesest olla põhjus, mis annaks alust suulise menetluse uuendamiseks (25. oktoobri 2017. aasta kohtuotsus Polbud – Wykonawstwo, C-106/16, EU:C:2017:804, punkt 24 ja seal viidatud kohtupraktika).

28 Samas võib Euroopa Kohus igal ajal pärast kohtujuristi ärakuulamist teha kodukorra artikli 83 alusel määruse menetluse suulise osa uuendamiseks, eelkõige kui ta leiab, et tal ei ole piisavalt teavet või kui asja lahendamisel tuleks tugineda argumendile, mille üle huvitatud isikud ei ole vaieldud (22. juuni 2017. aasta kohtuotsus Federatie Nederlandse Vakvereniging jt, C-126/16, EU:C:2017:489, punkt 33 ning seal viidatud kohtupraktika).

29 Kuna aga käesoleval juhul piirduvad taotlused selle väljendamisega, et Tšehhi, Ungari ja Poola valitsus ei nõustu kohtujuristi ettepanekuga, ning nendes ei ole esitatud ühtegi uut argumenti, mille alusel tuleks käesolevat kohtuasja lahendada, leiab Euroopa Kohus, olles kohtujuristi ära kuulanud, et tal on kogu vajalik teave otsuse tegemiseks ja et huvitatud isikud on selle teabe üle vaieldud.

30 Eespool toodut silmas pidades tuleb suulise menetluse uuendamise taotlused jätta rahuldamata.

Eelotsuse küsimuste analüüs

Esimene ja teine küsimus

- 31 Esimese ja teise küsimusega, mida tuleb käsitleda koos, palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas ELTL artikleid 267 ja 344 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus niisugune liikmesriikide vahel sõlmitud rahvusvahelises lepingus sisalduv säte nagu kahepoolse investeerimislepingu artikkel 8, mille kohaselt ühe liikmesriigi investor võib vaidluse korral, mis puudutab teises liikmesriigis tehtud investeringuid, algatada viimati mainitud liikmesriigi vastu menetluse vahekohtus, kelle pädevusega see liikmesriik on kohustunud nõustuma.
- 32 Neile küsimustele vastamiseks tuleb meenutada, et vastavalt Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikale ei või rahvusvaheline leping kahjustada aluslepingutes kindlaks määratud pädevuse jaotust ja sellest tulenevalt ka liidu õigussüsteemi autonoomiat, mille austamise peab Euroopa Kohus tagama. See põhimõte on sätestatud eelkõige ELTL artiklis 344, mille kohaselt liikmesriigid kohustuvad aluslepingute tõlgendamist või kohaldamist käsitlevaid vaidlusi lahendama ainult aluslepingutes ette nähtud meetoditega (18. detsembri 2014. aasta arvamus 2/13 (liidu ühinemine EIÕKga), EU:C:2014:2454, punkt 201 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 33 Euroopa Kohtu samuti väljakujunenud praktika kohaselt on liidu õiguse autonoomia nii liikmesriikide õiguse kui ka rahvusvahelise õiguse seisukohast põhjendatud liidu ja selle õiguse põhitunnustega, mis on seotud eelkõige liidu konstitutsioonilise ülesehituse ja liidu õiguse olemuse endaga. Liidu õigust iseloomustavad nimelt asjaolu, et see tuleneb aluslepingutega loodud iseseisvast õigusallikast, selle esimene liikmesriikide õiguse suhtes ning liikmesriikide ja nende kodanike suhtes kohaldatavate paljude sätete vahetu õigusmõju. Sellised tunnused on olnud aluseks selliste põhimõtete, õigusnormide ja õigussuhete struktureeritud võrgustiku loomisele, mis on üksteisest sõltuvad ning mis vastastikku seovad liitu ja selle liikmesriike ning liikmesriike omavahel (vt selle kohta 18. detsembri 2014. aasta arvamus 2/13 (liidu ühinemine EIÕKga), EU:C:2014:2454, punktid 165–167 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 34 Liidu õigus tugineb seega põhieeldusele, et igal liikmesriigil on kõikide teiste liikmesriikidega – ja ta ühtlasi tunnistab, et neil on temaga – teatud hulk ühiseid väärtusi, millel liit rajaneb, nagu on täpsustatud ELL artiklis 2. See eeldus tähendab ja põhjendab liikmesriikidevahelist vastastikust usaldust nende väärtuste tunnustamisel ja seega neid elluviiva liidu õiguse järgimisel. Just selles kontekstis on liikmesriigid kohustatud eelkõige ELL artikli 4 lõike 3 esimeses lõigus sätestatud lojaalse koostöö põhimõtte kohaselt tagama liidu õiguse kohaldamise ja järgimise oma territooriumil ning võtma selleks kõik asjakohased üld- või erimeetmed, et tagada aluslepingutest või liidu institutsioonide õigusaktidest tulenevate kohustuste täitmine (18. detsembri 2014. aasta arvamus 2/13 (liidu ühinemine EIÕKga), EU:C:2014:2454, punktid 168 ja 173 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 35 Liidu õiguskorra eripärade ja autonoomia säilitamise tagamiseks on aluslepingutes kehtestatud kohtusüsteem, mille eesmärk on kindlustada liidu õiguse tõlgendamise järjepidevus ja ühtsus (18. detsembri 2014. aasta arvamus 2/13 (liidu ühinemine EIÕKga), EU:C:2014:2454, punkt 174).
- 36 Selles kontekstis on liikmesriikide kohtute ja Euroopa Kohtu ülesanne ELL artikli 19 kohaselt tagada liidu õiguse täielik kohaldamine kõikides liikmesriikides ning nende õiguste kohtulik kaitse, mis on liidu õigusega isikutele antud (vt selle kohta 8. märtsi 2011. aasta arvamus 1/09 (ühtse patendivaidluste lahendamise süsteemi loomist käsitlev kokkulepe), EU:C:2011:123, punkt 68, ja 18. detsembri 2014. aasta arvamus 2/13 (liidu ühinemine EIÕKga), EU:C:2014:2454, punkt 175, ning 27. veebruari 2018. aasta kohtuotsus Associação Sindical dos Juizes Portugueses, C-64/16, EU:C:2018:117, punkt 33).

- 37 Täpsemalt on sel viisil kavandatud kohtusüsteemi alustala ELTL artiklis 267 ette nähtud eelotsusemenetlus, mille eesmärk on Euroopa Kohtu ja liikmesriikide kohtute vahelise dialoogi loomise teel tagada liidu õiguse tõlgendamise ühtsus ning võimaldada seeläbi kindlustada selle järjepidevus, täielik õigusmõju ja autonoomia ning lõpuks ka aluslepingutega kehtestatud õiguse ainuomane olemus (18. detsembri 2014. aasta arvamus 2/13 (liidu ühinemine EIÕKga), EU:C:2014:2454, punkt 176 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 38 Esimesele ja teisele eelotsuse küsimusele vastamisel tuleb lähtuda nendest kaalutlustest.
- 39 Selleks tuleb esiteks kontrollida, kas vaidlused, mille lahendamine kuulub kahepoolse investeerimislepingu artiklis 8 nimetatud vahekohtu pädevusse, võivad olla seotud liidu õiguse tõlgendamise või kohaldamisega.
- 40 Sellega seoses tuleb märkida, et isegi kui oletada, et vahekohtu ülesanne – nagu eelkõige Achmea väidab – hoolimata kahepoolse investeerimislepingu artikli 8 lõike 1 väga laiast sõnastusest on otsustada üksnes selle lepingu võimalike rikkumiste üle, peab ta seda tehes kahepoolse investeerimislepingu artikli 8 lõike 6 kohaselt siiski arvesse võtma asjaomase lepingupoole kehtivat õigust ja mis tahes lepingupoolevahelisi asjassepuutuvaid kokkuleppeid.
- 41 Võttes arvesse liidu õiguse olemust ja tunnuseid, mida on käesoleva kohtuotsuse punktis 33 mainitud, tuleb seda õigust pidada korraga nii igas liikmesriigis kehtiva õiguse osaks kui ka liikmesriikidevahelisest rahvusvahelisest lepingust tulenevaks.
- 42 Sellest järeldub, et neil kahel alusel peab kahepoolse investeerimislepingu artiklis 8 nimetatud vahekohus vajaduse korral tõlgendama või ka kohaldama liidu õigust ja täpsemalt sätteid, mis käsitlevad põhivabadusi, mille hulka kuuluvad asutamisevabadus ja kapitali vaba liikumine.
- 43 Seetõttu tuleb teiseks kontrollida, kas niisugune vahekohus, mida on silmas peetud kahepoolse investeerimislepingu artiklis 8, paikneb liidu kohtusüsteemis, ja täpsemalt, kas seda võib pidada liikmesriigi kohtuks ELTL artikli 267 tähenduses. Nimelt toob asjaolu, et liikmesriikide asutatud kohus paikneb liidu kohtusüsteemis, kaasa selle, et nimetatud kohtu otsuste suhtes on rakendatavad mehhanismid, millega on võimalik tagada liidu õigusnormide täielik toime (vt selle kohta 8. märtsi 2011. aasta arvamus 1/09 (ühtse patendivaidluste lahendamise süsteemi loomist käsitlev kokkulepe), EU:C:2011:123, punkt 82 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 44 Sellega seoses järeldas Euroopa Kohus kohtuasjas, milles tehti 12. juuni 2014. aasta kohtuotsus Ascendi Beiras Litoral e Alta, Auto Estradas das Beiras Litoral e Alta (C-377/13, EU:C:2014:1754) seda, et kõne all olnud kohtu näol oli tegemist „liikmesriigi kohtuga“, asjaolust, et tervikuna oli see kohus osa maksuvaidluste kohtuliku lahendamise süsteemist, mis oli ette nähtud Portugali põhiseaduses endas (vt selle kohta 12. juuni 2014. aasta kohtuotsus Ascendi Beiras Litoral e Alta, Auto Estradas das Beiras Litoral e Alta, C-377/13, EU:C:2014:1754, punktid 25 ja 26).
- 45 Põhikohtuasjas ei ole vahekohus aga Madalmaades ja Slovakkias asutatud kohtusüsteemi osa. Just selle kohtu pädevuse erandlikkus võrreldes nende liikmesriikide kohtutega ongi kahepoolse investeerimislepingu artikli 8 üks peamistest mõtetest.
- 46 Põhikohtuasjas kõne all oleva vahekohtu selline tunnus tähendab pealegi, et seda ei saa mingil juhul kvalifitseerida ELTL artikli 267 tähenduses „liikmesriigi“ kohtuks.
- 47 Euroopa Kohus on tõepoolest leidnud, et puudub õiguspärane põhjus, miks mitme liikmesriigi ühine kohus, nagu Cour de justice du Benelux (Beneluxi kohus), ei peaks saama esitada Euroopa Kohtule eelotsuse küsimusi nagu nende liikmesriikide oma kohtud (vt selle kohta 4. novembri 1997. aasta kohtuotsus Parfums Christian Dior, C-337/95, EU:C:1997:517, punkt 21, ja 14. juuni 2011. aasta kohtuotsus Miles jt, C-196/09, EU:C:2011:388, punkt 40).

- 48 Siiski ei kujuta põhikohtuasjas kõne all olev vahekohus endast sellist mitme liikmesriigi ühist kohut, mis oleks võrreldav Cour de justice du Beneluxiga (Beneluxi kohus). Nimelt esiteks on viimase ülesanne tagada kolme Beneluxi riigi ühiste õigusnormide kohaldamine ja teiseks on menetlus selles kohtus liikmesriigi kohtus pooleli oleva sellise asja üks staadium, mille tulemusel tuvastatakse Beneluxi ühiste õigusnormide lõplik tõlgendus, samas kui põhikohtuasjas kõne all oleval vahekohtul puuduvad sellised seosed liikmesriikide kohtusüsteemidega (vt selle kohta 14. juuni 2011. aasta kohtuotsus Miles jt, C-196/09, EU:C:2011:388, punkt 41).
- 49 Sellest järeldub, et niisugust kohut, nagu on ette nähtud kahepoolse investeerimislepingu artiklis 8, ei saa pidada ELL artikli 267 tähenduses „liikmesriigi kohtuks“, mistõttu puudub tal õigus esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlusi.
- 50 Neil asjaoludel tuleb kolmandaks veel kindlaks teha, kas sellise kohtu tehtav vahekohtuotsus allub eelkõige ELL artikli 19 kohaselt liikmesriigi kohtu kontrollile, mis tagab, et liidu õiguse küsimusi, mida sellel kohtul võib olla vaja käsitleda, on võimalik vajaduse korral esitada Euroopa Kohtule eelotsusemenetluses.
- 51 Selle kohta tuleb märkida, et kahepoolse investeerimislepingu artikli 8 lõike 7 kohaselt on selles artiklis ette nähtud vahekohtu otsus lõplik. Lisaks kehtestab vahekohus kahepoolse investeerimislepingu artikli 8 lõike 5 kohaselt ise oma menetlusnormid vastavalt Uncitrali vahekohtu reglemendile ning valib ise oma asukoha ja seega ka õiguse, mis kehtib menetluse suhtes, mille kohaselt toimub kohtulik kontroll selle otsuse seaduslikkuse üle, millega ta lahendab talle esitatud vaidluse.
- 52 Käesoleval juhul valis vahekohus, kelle poole Achmea pöördus, asukohaks Frankfurdi, mistõttu kehtib Saksa õigus menetluse suhtes, mille kohaselt toimub kohtulik kontroll vahekohtu poolt 7. detsembril 2012 kuulutatud otsuse seaduslikkuse üle. Just see valik võimaldas Slovaki Vabariigil kui vaidluse poolel Saksa õiguse alusel paluda vahekohtuotsuse suhtes kohtulikku kontrolli teostada, pöördudes selleks pädeva Saksa kohtu poole.
- 53 Sellegipoolest tuleb tõdeda, et kõnealune kohus võib kohtulikku kontrolli teostada üksnes niivõrd, kui võrd siseriiklik õigus seda lubab. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 1059 lõikes 2 on ette nähtud üksnes piiratud kontroll, mis puudutab eelkõige vahekohtu kokkuleppe kehtivust lähtuvalt kohaldatavast õigusest või avaliku korra järgimist vahekohtuotsuse tunnustamise või täitmise korral.
- 54 Mis puudutab kaubandusarbitraaži, siis on Euroopa Kohus tõepoolest otsustanud, et vahekohtumenetluse tõhususe nõuded õigustavad seda, et liikmesriikide kohtud võivad vahekohtuotsuste üle teostada üksnes piiratud kontrolli, eeldusel et kontrolli käigus on võimalik liidu õiguse alusnorme analüüsida ja vajaduse korral nende kohta Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus esitada (vt selle kohta 1. juuni 1999. aasta kohtuotsus Eco Swiss, C-126/97, EU:C:1999:269, punktid 35, 36 ja 40, ning 26. oktoobri 2006. aasta kohtuotsus Mostaza Claro, C-168/05, EU:C:2006:675, punktid 34–39).
- 55 Niisugune vahekohtumenetlus, nagu on sätestatud kahepoolse investeerimislepingu artiklis 8, erineb siiski kaubandusarbitraaži menetlusest. Nimelt kui teise alus on asjaomaste poolte autonoomne tahe, siis esimene tuleneb lepingust, millega liikmesriigid on nõustunud välja jätma omaenda kohtute pädevusest ja seega kohtuliku kontrolli süsteemist, mille nad ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu kohaselt on kohustatud kehtestama liidu õigusega hõlmatud valdkondades (vt selle kohta 27. veebruari 2018. aasta kohtuotsus Associação Sindical dos Juizes Portugueses, C-64/16, EU:C:2018:117, punkt 34), vaidlused, mis võivad puudutada liidu õiguse kohaldamist või tõlgendamist. Neil asjaoludel ei ole eelmises punktis esitatud kaalutlused, mis on seotud kaubandusarbitraažiga, ülekantavad niisugusele vahekohtumenetlusele, mida on silmas peetud kahepoolse investeerimislepingu artiklis 8.

- 56 Arvestades kõiki kahepoolse investeerimislepingu artiklis 8 nimetatud vahekohtu tunnuseid, mida on meenutatud käesoleva kohtuotsuse punktides 39–55, tuleb järelikult tõdeda, et kahepoolse investeerimislepingu sõlmimisega kehtestasid selle poolteks olevad liikmesriigid investori ja liikmesriigi vaheliste vaidluste lahendamiseks mehhanismi, mis võib välistada, et neid vaidlusi – isegi kui need võivad puudutada liidu õiguse tõlgendamist või kohaldamist – lahendatakse viisil, mis tagab liidu õiguse täieliku toime.
- 57 Vastab tõele, et Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikast nähtub, et rahvusvaheline leping, milles on ette nähtud selle lepingu tõlgendamiseks niisuguse kohtu asutamine, kelle otsused on institutsioonidele, sealhulgas Euroopa Kohtule siduvad, ei ole põhimõtteliselt liidu õigusega vastuolus. Liidu pädevus rahvusvaheliste suhete valdkonnas ja tema õigus sõlmida rahvusvahelisi lepinguid hõlmavad nimelt tingimata õigust allutada end sellise lepinguga loodud või määratud kohtu otsustele, mis on seotud asjaomase lepingu sätete tõlgendamise ja kohaldamisega, tingimusel et austatakse liidu ja selle õiguskorra autonoomiat (vt selle kohta 14. detsembri 1991. aasta arvamus 1/91 (EMP leping – I), EU:C:1991:490, punktid 40 ja 70; 8. märtsi 2011. aasta arvamus 1/09 (ühtse patendivaidluste lahendamise süsteemi loomist käsitlev kokkulepe), EU:C:2011:123, punktid 74 ja 76, ning 18. detsembri 2014. aasta arvamus 2/13 (liidu ühinemine EIÖKga), EU:C:2014:2454, punktid 182 ja 183).
- 58 Käesoleval juhul tuleb siiski märkida, et lisaks asjaolule, et kahepoolse investeerimislepingu artiklis 8 nimetatud vahekohtu pädevusse kuuluvad vaidlused võivad puudutada nii selle lepingu kui ka liidu õiguse tõlgendamist, on võimalus esitada need vaidlused lahendamiseks organile, mis ei ole liidu kohtusüsteemi osa, ette nähtud lepingus, mille on sõlminud mitte liit, vaid liikmesriigid. Artikkel 8 võib aga lisaks liikmesriikidevahelise vastastikuse usalduse põhimõttele kahtluse alla seada ka aluslepingutega kehtestatud õigusele omase olemuse säilimise, mis on tagatud ELTL artiklis 267 ette nähtud eelotsusemenetlusega, mistõttu ei ole artikkel 8 kooskõlas käesoleva kohtuotsuse punktis 34 meenutatud lojaalse koostöö põhimõttega.
- 59 Neil asjaoludel kahjustab kahepoolse investeerimislepingu artikkel 8 liidu õiguse autonoomiat.
- 60 Järelikult tuleb esimesele ja teisele küsimusele vastata, et ELTL artikleid 267 ja 344 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus niisugune liikmesriikide vahel sõlmitud rahvusvahelises lepingus sisalduv säte nagu kahepoolse investeerimislepingu artikkel 8, mille kohaselt ühe liikmesriigi investor võib vaidluse korral, mis puudutab teise liikmesriigis tehtud investeeringuid, algatada viimati mainitud liikmesriigi vastu menetluse vahekohtus, mille pädevusega see liikmesriik on kohustunud nõustuma.

Kolmas küsimus

- 61 Võttes arvesse esimesele ja teisele küsimusele antud vastust, ei ole kolmandale küsimusele vaja vastata.

Kohtukulud

- 62 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

ELTL artikleid 267 ja 344 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus niisugune liikmesriikide vahel sõlmitud rahvusvahelises lepingus sisalduv säte nagu Madalmaade Kuningriigi ning Tšehhi ja Slovaki Liitvabariigi vahelise investeeringute vastastikuse soodustamise ja kaitse lepingu

artikkel 8, mille kohaselt ühe liikmesriigi investor võib vaidluse korral, mis puudutab teises liikmesriigis tehtud investeeringuid, algatada viimati mainitud liikmesriigi vastu menetluse vahekohtus, mille pädevusega see liikmesriik on kohustunud nõustuma.

Allkirjad